

achterlijk kind niet muurvast is, is heelemaal niet vast. Die herhaling moet ook zooveel mogelijk geschieden door verbinding met andere leerstof. Het *concentratie-beginsel* moet heel het onderricht doorzuren. Hier is het levensvoorwaarde. Waar de geestelijke aanleg der achterlijken van dien aard is, dat de voorstellingen en begrippen los en geïsoleerd blijven hangen en het proces der onderlinge verbinding tot samenhangende systemen niet dan zeer moeizaam is te wekken, daar moet altijd en altijd weer de toepassing van het concentratie-beginsel heerschende regel in het onderricht zijn.

Nog meer dan in de normale school behoort hier de opvoeding te *individualiseren*. Voor achterlijke kinderen is geen norm, ieder is in wezenlijke opzichten anders dan zijn buurman. De klassen behoren dus zeer klein te zijn, maar ook dan nog draagt het klassikale onderricht een heel ander stempel dan in de normale school. Eenheid en gelijkmatigheid mag er niet verwacht worden.

Ook moet de individualisatie tot haar recht gebracht worden door de wijze van klasse-indeeling (zie boven) en het ten deele volgen van het stelsel van vakklassen, het laatste wegens de onevenredigheid in veler aanleg. Toch moet het onderwijs er ook naar streven, om deze onevenredigheid te verminderen, door bijzondere zorg te wijden aan de zwakke punten.

De *leerstof* moet eenvoudig zijn en steeds blijven in onmiddellijke verbinding met het persoonlijke leven van den leerling. De gewone vakken van onderricht moeten behouden blijven, al zal de scheiding er tusschen veel minder scherp zijn dan op de gewone school mogelijk — ik zeg niet wenschelijk — is. Het is een groote fout geweest, die in den aanvang van het onderwijs aan achterlijken vaak gemaakt is, om de leervakken te beperken tot lezen, schrijven en rekenen. Bijzondere zorg moet besteed worden aan het onderricht in *kleuren* en *vormen* en aan het *sprekonderwijs*.

Dit laatste omvat de techniek van het spreken (articulatie-oefeningen) en de techniek der taal (het juist uitspreken der woorden en het verbinden tot zinnen). Aan het ontwikkelen van het taalgevoel moet onophoudelijk zorg besteed worden (*taaldiscipline*).

Fröbelen en *spelen* nemen een belangrijk deel van het onderwijs in. Mits het eerste zich vrij wete te houden van zijn talrijke ontfaarlingen (hoofdkenmerk: anti-Fröbelsche verveling als bittere vrucht van uitgeplozen methodiek!) en het laatste in nauwe aansluiting met het zaakonderwijs sta.

Rekenen is het allermoeilijkste vak. Als einddoel stellen sommige scholen zich de getallen van 1—100, andere zelfs 1—1000. Een onafgebroken gebruik van velelei hulpmiddelen voor aanschouwelijk rekenen is uiterst moeilijk. (Winkeltje spelen!)

Bij het *vertellen* en *versjes leeren* moet de uiterste eenvoud betracht worden en steeds beeldende gebaren, plastische standen en eenvoudige krijtteekeningen ter veranschouwelijking aangewend worden.

Teekenen en *kleurbeid* behooren tot de belangrijkste reproductieve

onderrichtsmiddelen. De passiviteit van verscheidene a. k. kan niet beter tegengegaan worden dan door lust tot deze bezigheden op te wekken.

Het schriftelijk *taalonderwijs* bepaalt zich tot het juist schrijven der woorden en het maken van eenvoudige zinnen en kleine briefjes. Spraakkunst behoort geheel te vervallen, ook de geslachtsonderscheiding. *Aandrijfskunde* is in hoofdzaak woonplaatskennis. Toch is kaartkennis volstrekt niet uitgesloten. Voor 't praktische leven mag deze leerstof trouwens niet vervallen.

Geschiedenis is een der moeilijkste vakken. Vertellingen vormen de voorbereiding er toe. Een klein aantal teekenende verhalen uit de Vaderlandsche Geschiedenis (type Jan van Schaffelaar, Lambert Melisz, De Ruijter, Napoleon) vormen de leerstof.

Het *zingen* dient vooral om den blijden toon in de school te verhoogen; schoon gezang is niet te verwachten.

Aan de *gymnastiek* dient veel zorg besteed te worden. De bewegingen van de meeste a. k. zijn onzeker, hun gang slap, hun houding onbeheerscht. Goed, zaakkundig gymnastiekonderwijs kan hierin veel verbeteren. Vaak ook zal hier individualisatie noodig zijn in afzonderlijke kwartiertjes.

Nog een opmerking over *handenarbeid*. Hoewel we er geen voorstander van zijn, dit vak naast de gewone vakken op de lagere school in te voeren, meenen we toch, dat voor achterlijke kinderen dit in zekeren zin wél gewenscht is. De handvaardigheid moet bij hen ál de schooljaren door geoefend worden, zoowel om de eigen waarde als om de mogelijkheid te vergrooten, dat ze later zelf geheel of gedeeltelijk in hun onderhoud kunnen voorzien. De stof voor deze oefeningen moet altijd zeer elementair blijven en sluit zich daarom niet immer bij het andere onderwijs aan. Voor de scholieren voor achterlijken blijft derhalve een voortgezet min of meer zelfstandig handenarbeid-onderwijs gewenscht. Vrouwen, vlechten, rijgen, knooien, paardenleidsels en ander speeltuig maken, bouwen, enwtinstokjes, calqueerplaatjes, en verderop carton- en eenvoudige houtarbeid. Voor meisjes bovendien breien, letteren en haken.

De *leertijd* strekt zich meestal uit tot 14- of 15-jarigen leeftijd. De dagelijkse leertijd mag niet meer dan 2 à 3 uren bedragen. De overige uren worden doorgebracht met spel, gymnastiek, wandelingen en tuinarbeid. De lessen mogen wegens de groote en snelle vermoebaarheid dezer kinderen niet langer duren dan een half uur, later hoogstens drie kwartier en worden telkens door pauzen afgewisseld¹⁾.

¹⁾ Het zou ons hier te ver voeren om in meerdere bijzonderheden de methode voor het onderwijs aan achterlijken te bespreken. Voor uitvoeriger literatuur: zij verwezen o. a. naar Arno Fuchs, *Schwachsinige Kinder* (Gutersloh 1899); Magnus, *Farbentafel zur Erziehung des Farbensinns*; Berthold, *Fibel* oder erstes Lesebuch für schwachbegabte Kinder; Stittfworth, *Mentally deficient Children*, their treatment and training (Londen 1895); Dr. Hamon du Fougeray et Dr. Couétonx, *Manuel pratique des méthodes d'enseignement spéciales aux enfants anormaux* (Paris 1896); tal van opstellen in *die Kinderfehler* en in het *Zeitschrift für die Behandlung Schwachsiniger und Epileptischer*. (Zie ook het hoofdstuk *Literatuur*).